

NAUCZYĆ SIĘ (538) *vb pf*

się (319), się (218), się (1).

a jasne (w tym 4 r. błędne znakowanie).

inf nauczyć się (152). ◇ *fut* 1 sg nauczę się (9) [w tym: -e (1)]. ◇ 2 sg nauczysz się (25). ◇ 3 sg nauczy się (43). ◇ 1 pl nauczymy się (5), nauczemy się (2) *MurzHist*, *RejPosWiecz*², nauczym się (1) *SkarKaz*; -emy (1), -(e)my (1). ◇ 3 pl nauczą się (6). ◇ *praet* 1 sg m nauczyłem się, -m, -em się nauczył (34). ◇ 2 sg m -ś, -eś się nauczył (15). *f* -a się nauczyła (3). ◇ 3 sg m nauczył się (62). *f* nauczyła się (3). ◇ 1 pl m pers -smy się nauczyli (7), -chmy się nauczyli (1) *WujJud*. *subst* -smy się nauczyły (1). ◇ 2 pl m pers nauczyliście się, -ście, -eście się nauczyli (18). ◇ 3 pl m pers nauczyli się (35). ◇ *plusq* 1 sg m -m się był nauczył (1). ◇ 3 sg m był się nauczył (7). ◇ 3 pl m pers byli się nauczyli (4). ◇ *imp* 1 sg niech się nauczę (1). ◇ 2 sg naucz się (19). ◇ 3 sg niech, niechaj się nauczy (4). ◇ 1 pl nauczmy się (1). ◇ 2 pl nauczcie się (6). ◇ 3 pl niech się nauczą (2). ◇ *con* 1 sg m bych się nauczył (6), bym się nauczył (2); bych *ForCnR*, *KromRozm II*, *LubPs*, *RejWiz* (2); bym *Górndworz*; bych : bym *CzechRozm* (1:1). *f* bych się nauczyła (1). ◇ 2 sg m byś się nauczył (2) *Leop*, *LatHar*, by się nauczył *BielŻyw* (2). ◇ 3 sg m by się nauczył (16), byle się nauczył (1). *f* by się nauczyła (1). *n* by się nauczyło (2). ◇ 1 pl m pers byśmy się nauczyli (6) *BielŻyw*, *RejPoWiecz*², *RejPosWstaw*, *CzechRozm*, *LatHar*, *SkarKaz*, bychmy się nauczyli (5) *RejPos*, *RejPosWiecz*³, *RejZwierc* (2), *ArtKanc*. ◇ 2 pl m pers byście się nauczyli (4). ◇ 3 pl m pers by się nauczyli (8). *subst* by się nauczyły (1), by się nauczyli [krainy] (1). ◇ *con praet* 1 sg m bych się był nauczył (3). ◇ *part praet act* nauczywszy się (10).

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde XVI* (jeden z niżej notowanych przykładów) – *XVIII w*.

1. Zdobyć wiedzę, wiadomości, nabyć umiejętności; poznać; *discere Vulg*, *HistAl*, *PolAnt*, *Mącz*, *Modrz*; *ediscere*, *mandare memoriae Mącz*, *Cn*; *induere disciplinam PolAnt*; *percipere*, *perdiscere Mącz*; *institui Modrz*; *addiscere*, *consequi scientiam*, *perdiscere Cn* (422) : *BielŻyw* 131, 171; *iełly* *śam* obie przycziną [że nie umie pacierza] ma go śrogo śłowy karać y nauczyć się rośkazać *SeklKat Z2*; *RejKup* h8v; *Ták* długo potrzebá się vczyć/ pokątyby się nye náuczył *GliczKsiąż N2*, 17v, N2; *BibRadz Eccli* 33/4; *Mącz* 93b, 172a, 206b, 215b; *Górndworz* M5, S3v; *HistRzym* 61v; *SkarJedn* 244; *Iákoście* tedy poználi *Iezufá Chriśtuśá*/ w nim chodźcie/ [...] vtwardzeni w wierze/ *iákoście* się nauczyli *NiemObr* 79; *LatHar* 258; *WujNT* 330, *Col* 2/7; *SkarKaz* 277b.

nauczyć się czego (234): *Gdzieś* się tego náuczyła/ *Ześ* *ták* w *dziale* *mądra* była? *BierEz* K4; *OpecŻyw* 13; *czego* *nieumiesz* tego się *chciey* nauczyć. *BielŻyw* 43, 9, 29, 43, 52, 80 [2 r.] (10); *KłosAlg* B2; *WróbŻoś* 118/7; *SeklKat* A3v; *HistAl* I4v, 15; *KromRozm I* N2, N3; *KromRozm II* p3v, t2v, t3v; *BielKom* B4v; *GliczKsiąż* I7v, 18, K2v, L2, L2v (13); *Abowym* *ktory* *człowyek* *chce* *nauczyć* *śie* *tego*/ *Aby* *dni* *dobre* *ogładał* *zá* *żywotá* *śwego*/ *Nyechayże* *yęzyká* *śwego* *zawścyaga* *od* *złości* *LubPs* 12, A5v; *GroicPorz* e4; *KrowObr* 20v, 72, 98v, 115, 124 (8); *Leop* *B2, *Ier* 9/13, *Gal* 1/12, 1. *Cor* 14/35; *BibRadz Eccli* 51/21, *Philipp* 4/9; *BielKron* 23v, 121v [2 r.], 334v; *GrzegRóżn* I; *KwiatKsiąż* D3v, K4, K4v, L2v, L3; *Mącz* 36d [2 r.] 43c, 91d, 93a, 140b, 198d, 311c; *SarnUzn* F4v; *á* *żaden* *śie* *nie* *mogł* *oney* *piefni* *nauczyć* *RejAp* 117, AA8, BB8v, 36, 37, 39, 118v; *Górndworz* C2, F7v, G3, P6v, Ee8v (12); *A* *mogłbyś* [...] *pilnie* *śie* *nauczyć* *onego* *wirłzy* *ká* *pogáńłkiego* *RejPos* 247v, 63, 170v, 237v, 273, 286 (13); *RejPosWiecz*² 92; *BiałKat* 101, 288v, 373v; *RejZwierc* 13v, 26

[4 r.], 62, 78v, 112v (15); *WujJud* 28v, 215; *RejPosWstaw* [21²]y, [41³], [143³]; *BiałKaz* 13v; *BudNT przedm* c3v, dv; iżem to mowił: tedyć mi to przyślzó z tąd: żem fie z młodości fwey niektórych łpofobow tákiego mowienia náuczył *CzechRozm* 222v, A2v, 7, 12v, 29v, 37v (15); Szedł potym do Azyey tám fie praw náuczył *PapPan* Hh2v, M3v; *ModrzBaz* 15, 46v, 68, 95v; *SkarJedn* 18, 45; náuczył fię prawie włzytkiey Ewángeliey. *SkarŻyw* 133, A3, 142, 371, 393, 411, 478 [2 r.], 592 [2 r.]; *StrykKron* 406; *CzechEp* 64 [2 r.], 66 [2 r.], 68, 102, 120 (11); *NiemObr* 39, 154; *ReszPrz* 39, 101, 108; *ReszList* 178, 190; *GórnRozm* B2; *LatHar* 119, 360; Z tego mieyfcá mamy/ że Apoštołowie y inni wierni wiele fię rzeczy potym náuczyl/ ktorzych Pan Chriřtus ná on czas nie vczył *WujNT* 372, 187, 188 marg, 520, *Rom* 16/17, 1.*Cor* 14/35 (12); *SkarKaz* 117a, 486b, 518a; *CiekPotr* 24; *PaxLiz* Ev; *SkarKazSej* 663a; *KlonFlis* F, F3v. Cf *nauczyć się czego przez kogo*; »języka nauczyć się«, »pacierza nauczyć się«, »wiary się nauczyć«, »wyznania wiary nauczyć się«, *W przren Zwrot*. [Cf 4. *nauczyć się czym MurzHist* S4].

nauczyć się czego przez kogo, przez co (7): Alexander [...] fie iuż był náuczył zupełnie włzyftkich dobrowolnych nauk przez miřtrzá fwego Ariřtoteleřa *HistAl* A8v; *KromRozm II* g3; A Tefáloniczeńczyki vpomina/ áby podanie iego chowáli/ ktorego fię náuczyl/ choć przez powieřć/ choć przez liřt rć. *NiemObr* 74, 76; *WujNT Gal* 1 arg, 12, 2.*Thess* 2/15[14].

nauczyć się kogo [= czyjej nauki] (3): Aleřcie wy nie ták fię Kryřtuřa náuczyl. *BibRadz Eph* 4/20; *WujNT* 439, *Eph* 4/20.

nauczyć się czemu (1): Niegdy z dziećmi gráiąc temuř [tj. tej zagadce] fie náuczylá *HistRzym* 25.

nauczyć się od kogo, od czego [w tym: od kogo (60)] (63): gdy kto będzie chciał wodki palić muři fie oczywiřthnie nauczyć od tych ktorzy pierwey vmieię *FalZioł II* 3b; mowże philozophie abyřmy fie od ciebie nieczo náuczili *BielŻyw* 133; *HistAl* I4v; *KromRozm II* e2v, g4, t2v, t3v; *BielKom* B4v, Fv; *MurzNT* 156 marg; *GliczKsiąż* M8; *KrowObr* 72, 124; *Leop Ier* 9/14, *Gal* 1/12, 2.*Tim* 3/14; *OrzRozm* D3v, P; *BielKron* 441v; *GrzegRóżn* I; *KwiatKsiąż* D3v, K4; Haud paternum istud dedisti Nie oycowskieř to vczinił/ to yeřt nie od oycář fie tego náuczył. *Mącz* 91d; *OrzQuin* G; *RejAp* BB8v, 36, 37; *GórnDworz* Kk8v; *WujJud* 215; *BiałKaz* I3v; *BudNT przedm* c3v; przeto radbym fie tego od ciebie (wřzákoż z řłowá Bożego) náuczył *CzechRozm* 12v, 29v, 33, 68v; *PapPan* C3; Zadnemu niedopuřlczą niiiákiego rzemiořlá iáwnie robić/ áż fię go y od Miřtrzow pirwey náuczy *ModrzBaz* 46v; *SkarJedn* 14, 45, 226; *SkarŻyw* 142, 456; *CzechEp* 120; *NiemObr* 154; Prawdy fię nie náuczylřz iedno od prawdy: á prawdá řam tylko BOG ieřt *ReszPrz* 108, 39 [2 r.], 101; *ReszList* 190; *GórnRozm* B2; *WujNT* 187, 439, *Gal* 1 arg, 12, 2 arg, *Col* 1/7, 2.*Tim* 3/14; *SkarKaz* 117a; *SkarKazSej* 678b. Cf *nauczyć się co od kogo*; »sam od siebie nauczyć się«.

nauczyć się co od kogo [zawsze: „co”] (3): *RejWiz* 110; *RejPos* 261 v; ponieważ ludzie mnodzy/ nie rádři przeřtawáię/ ná prořtych/ y řzczyrych powieřćiach Bożych/ lepiey im to řmákuie/ co ábo řobio wymyřlá/ ábo fię od řnfzych ludzi náuczą. *NiemObr* 98.

nauczyć się u kogo (9): *SarnUzn* F4v; á oni včzeni Rzymiánie/ poczęli tho/ czego fie v Greków náuczyl/ Láćiniřkim ięzykiem piřáć *GórnDworz* F7v; *PapPan* M3v; *SkarŻyw* A3; *NiemObr* 39; *GostGosp* 64; V řámych Apoštołow ták fię náuczyl *KořakSzcześł* C2; *CiekPotr* 24; *SkarKazSej* 680a.

nauczyć się z kogo, z czego (62): *FalZioł* II 3a; Niewiedziałem aby żądliwość cielesna grzech był/ bych się był /przykazania bożego nienawczył *SeklWyzn* f3; *SeklKat* H2v; *KromRozm I* N2; O tym kto chce wiedzieć [...] / może być także s Polkiego y z Lacińskiego Wiekierzu dośtatecznie nauczyć *GroicPorz* eev, hh3v; *KrowObr* 20v, 114v, 115; *BielKron* 199; *RejAp* AA8; *GórnDworz* Gg5v; *RejPos* 71, 237v, 280, 291v, 315 (8); *RejPosWiecz*² 92; Bo iest Bóg y człowiek wżyfłko nápełniáiąc: iákom się z Páwła świętego tego nauczył. *BiałKat* 101, 136, 278v, 361; *RejZwierc* 14 [2 r.], 29v, 112v, 173, Aaav; *WujJud* 28v, 42; *RejPosWstaw* [41⁴]v; *Strum* A4; *BudNT przedm* c5, dv; *CzechRozm A2v*, 37v, 52v; Poty są słowa S. Auguſtyná. z których gdy ie vważyłz/ wiele się nauczyć [...] możelz. *SkarŻyw* 76, 27, 142; *CzechEp* 201, 305; *NiemObr* 33, 105, 110; *ReszPrz* 101; *LatHar* 638; *WujNT* 188 marg, 297 [2 r.]; *SkarKaz* 117a, 486b, 518a, 580a; *PaxLiz* Ev; Bo to rzemiołło nie iest iáko *Philofophia* y *Theologia*, ktorey się z ksiąg w komorze nauczyć możelz. *SkarKazSej* 663a. Cf *nauczyć się co z czego*. [Cf 4. *nauczyć się czym* *MurzHist* S4].

nauczyć się co z czego [zawsze: „co(kolwiek)"] (3): *LubPs* O3 marg; każda Płałterz vmieć y cokolwiek zawnždy z piłmá się nauczyć musiáłá. *SkarŻyw* 141; *SarnStat* 1301.

nauczyć się o kim, o czym (4): Y Filip nie chciał znać Bogá Iftności ábo Troiákiego/ o kthorym nie się był od Kryłtułá nie nauczył *GrzegRóżn* I; *RejPos* 183; cztąc ten Wthory wiek człowieká poćciwego máłło się o tym W. W. nauczyć możelz *RejZwierc* [28³]v; *CzechEp* 201.

nauczyć się w czym [= *czego*] (1): Ale ty trwáy w tych rzeczách w ktorycheś się nauczył *Leop* 2.Tim 3/14.

nauczyć się gdzie [w tym: *tam* (8), *tu* (7), *skąd* (3), *zinał* (2), *stąd* (1), *gdzie* (1)] [o miejscu, instytucji, tekście] (32): *SeklKat* Lv; *KromRozm II* e2v, p3v; *KrowObr* 149, 149v [4 r.], 235, Vu2v; *RejWiz* A7; *RejAp* AA6, BB2; *RejPos* 273, 286, 326v, 351v; *BiałKat* 278v, 288v, 373v; *RejPosWstaw* [212]v, [41²]v; Kto chce wżyfłtek poſtępek tey Hiftoriey wiedzieć/ Niech czyta oſtátek dzieiętego cápitulum á iedenáłte wżyfłtko Ianá S. Ewángeliey/ tam się nauczy. *BiałKaz* C2v; Skąd nie tylko to/ com iuz rzekł/ káždy poznać może: ále się ielzcze y tego nauczyć/ iż do tákiego wzywánia/ o kthorym się tu mowi/ wiáry potrzebá. *CzechRozm* 198; *SkarJedn* 18; ták iá wierzę iákom się w fzkole nauczył *SkarŻyw* 371; *CzechEp* 159; *WujNT* 596, 652, 666, 707; *WysKaz* 3.

nauczyć się po jakimu (1): Nie dba oćiec o dułżę iż się kácerſtwem zarázi: byle się po Niemiecku nauczył. *SkarKaz* 421a.

cum inf (35): *PatKaz III* 122v; *KłosAlg* Bv; Grác nie vmiem áni się nauczę *BielKom* F2, Fv; *GliczKsiąż* I8v [2 r.], L7; ále ie dáię [dziecię do klasztoru] dla tego/ áby się tam náuczyló tzego dobrego/ przodkiem Pánu Bogu ſłużyć/ á potym tzytác? *KrowObr* 149v, 149v [2 r.], Vu2v; *RejWiz* 43v; *Leop Deut* 17/19; *OrzRozm* P; *KwiatKsiąż* I2v, O2; *Mącz* 221b; *RejAp* AA6; *RejZwierc* 14 [2 r.], 15, 158v [3 r.]; *CzechEp* 159, 346 [2 r.]; *NiemObr* 111; *Phil* G; *WysKaz* 3; *SkarKaz* 43b; *CiekPotr* 24; pierwey się nauczyli od káplánow P. Bogá chwalić/ [...] toż dopiero ludźmi rządzić. *SkarKazSej* 678b, 679a. Cf »mówić się nauczyć«.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z *zapowiednikiem* lub *odpowiednikiem*: *tego* (22); *zaimek pytajny* (41), *iż, że* (17), *zaimek względny* (8), *aby 'że'* (1), *żeby* (1), *jeśli* (1)] (69): *FalZioł* II 3a; *SeklKat* Lv; ale ráczyi nauczymy się/ iellí téłz są które inłzé wftáwy nowego zakonu of obliwé *MurzNT* 58v, *Matth*

9/13; Abowim yelliby wyrozumyeny nye było/ wtoby vpadł/ że [...] thego czegoby fie mu potrzebá było vczyć/ nigdiby fie nye náuczyl. *GliczKsiqz* I5, H6, I5v, L4; *GroicPorz* A4, hh3v; *GroicPorzRcj* C3v; *KrowObr* 235; *RejWiz* A7, 75v; *BibRadz* *2v; *GrzegRóżn* Ev; *OrzQuin* G; *RejAp* AA4v [2 r.], BBv, BB5v, 32v; *GórnDworz* C2, G3; Zoná thák krafná iestci duřzá [...]/ ktora ma być pořádzoná podle prálatá řwíętego piřmá/ áby fie náuczylá thego co iey służy ku zbáwieniu. *HistRzym* 53v; *RejPos* 71, 168v, 315, Ooo4v; *RejPosWiecz*² 90v; potrzebá iest/ ábychmy tho vwáżyli y náuczyli fie/ iáko fie mamy dofwiádczác *RejPosWiecz*³ [97]v; *BiałKat* 113v, 278v; *RejZwierc* 12, 12v, 14, 15, 158v marg, Bbb2v; S Piřmáchmy fie náuczyli/ że P. Chriřtus wydany iest dla grzechow nářnych *WujJud* 42, 226v; *RejPosWstaw* [41²]v, [41³], [41³]v, [41⁴]v, [110²]; *CzechRozm* 33, 68v, 198, 200v, 226v; *SkarŻyw* 27; *CzechEpPORz* **4v; *NiemObr* 33, 105, 110; *ReszPrz* 39; *GostGosp* 64; *LatHar* 172, 638; *WujNT Matth* 9/13, s. 297 [2 r.], 596, 666, 707; A we wtorey częřci náuczym fię/ iáko czcić mamy Troycę ř. *SkarKaz* 274b; *PaxLiz* C2v; *SkarKazSej* 680a.

Z przytoczeniem (1): řlucháiąc Káplánów řwych/ tego řye od nich byli náuczyli/ cořkolwiek od Páná Bogá iest/ to wřzytko pořádnie řpráwione iest *OrzRozm* D3v.

W połączeniach szeregowych (4): A potym teř w tym řwíęтым piřmie/ y to wřzeláki řtan naydřie á obaczy/ y náucz y fię tego/ [...] iáko on pořádnie Rzeczpořpolitá řpráwować ma *BibRadz* *2v, *Philipp* 4/9; *RejPosWiecz*² 90v; Czegořcie fię teř náuczyli/ y przyřli/ y řlyřzeli/ y widřielięřcie we mnie/ toř czynię *WujNT Philipp* 4/9.

W charakterystycznych połączeniach: cnoty nauczyć się (3), czego (co) dobrego (8), czego nowego, czego pocieszliwego, czego zbawiennoego, czytania, dobroci, dyjalektyki, ewanjelij (2), fortylu, gospodarstwa (2), Krystusa (Chryřtusa) (3), łaciny, mądrořci (4), nabořeństwa (2), nauki (7), nieczego (nieco) (4), obyczajow, opatrnořci, pieřni (2), pořádku (mszej) (2), powinowactwa, powřięgliwořci, praw (3), psalmow, roboty kowalskiej, rzemieřta (5), řądow, sposobow mowienia, spraw [jakich, około czego] (2), szafarstwa, umiejętnořci, wiadomořci (2), wiary (4), wirszyka, wszytkiego (7), wykłádu, wyrozumienia (2), zakonu, zřęgo, znaczenia; nic się nie (moc) nauczyć (8); od apostoła nauczyć się, od drugich, od gospodarza, od heretykow, od kacerczow, od káplánow, od (Pana) Krystusa (Pana Jezusa) (4), od ludzi (2), od Lutra, od mistrza (3), od nauczyciela, od ojca (3), od Pana (3), od Piotra (2), od senatorow; u apostołow nauczyć się, u kmiořkow, u Mateusza, u mistrza, u Pawła, w Piotra, u pogařstwa; z arytmetyki nauczyć się, z dowcipu, z ewanjelij (3), z filozofij, z głowy swej, z gwiazd, z káplána, z kazania (2), z koneyljum, z ksiąg (2), z mądrořci, z [którego] miejsca (2), z muzyki, z obrazow (2), z odpowiędzi, z Pawła, z pisma (pisania) (8), z postanowienia, z postępkow, z prawa, z proroka, z przykazania (2), z przykłádown, z psalmu, z reguł, z rozmowy, z rozprawy (2), z rozumu, z słow (5), z słuřhania, z řwiadectw, z upominania, z wielkierzu, z wolej [czyjej], z řywotow; nauczyć się przez list (4), przez kazanie, przez mistrza, przez mowę, przez objawienie (3), przez powięřć (2); nauczyć się na kazaniu; w klasztorze nauczyć się (2), w kořciele, w szkole (6); chęřliwie nauczyć się, po częřci, czyřcie, dawno (z dawna) (2), dobrze (3), doskonalej, dostatecznie (2), dosyć, dowodnie, za dzieciřstwa, hnet, łacno (4), łacwie, łatwie (łatwiuchno) (2), mało (2), z młodořci (w młodych leciach) (3), po niemiecku, za noworoslych lat, oczywistnie, pilnie (2), powoli (2), rychlej, siła (2), snadnie (6), w starořci, szyřzej (2), tajemnie, po trosze, trudno (2), ustnie (2), wiele ((naj)więcej) (15), wiernie, włáśnie, zupęłnie.

Przysłowie: Yelli będyełz myęszkał s chromym/ łam fie nye náuczyłz chodzić. *GliczKsiąż* L7.

Zwroty: »[jakiego] języka, [jakiej] mowy, [po jakimu] mówić się nauczyć« [o nauce języka obcego] [szyk zmienny] (9:2:1): *BielŻyw* 63; *RejKupSekl* a7; *GliczKsiąż* L2; Pothym obrocił fie do Hifzpaniey z okręty/ wzięwłszy s łobą dzielięć mężow onego wyłpu/ nawięcey dla tego/ áby fie od nich náuczyli iężyká *BielKron* 441v; *KwiatKsiąż* E4; *RejZwierc* 13v; dzyatki fwoie w cudze ftrony wyfłáią/ áby w młodych leciech náuczyły fie infzych iężykow *RejPosWstaw* [41³]; *BiałKaz* I3v [2 r.]; *SkarŻyw* 74, 142 [2 r.].

»pacierza (paciorka) nauczyć się« (2): *GliczKsiąż* L4; Boć może dzieciątko czyłcie fie igráiąc y paciorká y łácińfkich fłow wiele náuczyć *RejZwierc* 7.

»na pamięć, po pamięci nauczyć się« [szyk zmienny] (2:1): Naucz fie tey włztykiey figuri po pamięci na każdy dzień iednego rzędu. *KłosAlg* B2; *Mącz* 311c; gdy fłyzly y widzi/ iż kto świadectwo ktore/ ináčzey niż w niey [*Wulgacie*] ielt/ ábo niż fię zdawná ná pámięć náuczył przywodzi/ nie zaráz fię do źrzodeł vćieka *CzechEp* 267.

»sam przez się, sam od siebie nauczyć się« [szyk zmienny] (2:1): Nemine tradente didici hoc, Náucziłem fie łam tego przes fię. *Mącz* 93a; *SkarŻyw* 411; *ReszPrz* 101.

»wiary się nauczyć« = *nawrócić się na wiarę chrześcijańską* [szyk zmienny] (4): *KromRozm II* e2v; *SkarJedn* 226; *SkarŻyw* 453; ia ieltem Pogánká/ á tum przyiácháłá/ ábych fie wiary wálzey Chrzefciáńfkiey náuczylá *StryjKron* 125.

»wyznania wiary nauczyć się« (2): Skoro fię włzkole/ ielzće lat siedmi niedofzedwłzy/ Kredá ábo wyznánia wiary [...] náuczyl: od tego czáfu/ áni namowá miękka/ áni oftra: áni świeże rozgi niepomogły *SkarŻyw* 371; *NiemObr* 115.

Szeregi: »doczytać się i nauczyć« (1): Nie potrzebneć to fwary/ [...] około wyznánia wiary Chriłyáńfkiey/ ktorego fię fnádnie káždy w piśmie ś. doczytác y náuczyć może. *NiemObr* 115.

»nauczyć się i dopytać (a. pytać)« [szyk 1:1] (2): *CzechRozm* 68v; Zaden niewiedziál táiemnic Troyce ś. [...]. Nikt fię tego z rozumu y z Philozophiey świeckiey náuczyć y dopytác z przyrodzonych náuk nie mógl. *SkarKaz* 486b.

»dowiedzieć (a. wywiedzieć) się i nauczyć« (2): Ielłize tedy Arcybifkup z Bifkupy fwymi czego niewié/ [...] łatwie fye dowié y náuczy/ od tego Piotrá Rzymfkięgo/ czego mu wiedzíeć [...] ielt potrzebá. *OrzQuin* G; *CzechRozm* 60.

»nasłuchać się (a. (u)słyszeć) i (a) nauczyć« [szyk 4:3] (7): dzierz to mocno coś fłyzłá y częgoś fie náuczył od Páná fwego. *RejAp* 36, 37, 39; *RejPos* 63, 168v, 183; *GrzegŚm* 17. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 2 r.].

»nauczyć się i (a) obaczyć« [szyk 2:1] (3): tego fie łączno náuczemy/ á fnádnie to obaczemy s tego łáme⁸⁰ podobieńftwá. *RejPosWiecz*² 92; Ale iżebyś wiedzíál/ iż nie ná żadné infzé ludzie około wátpłiwóści iákiey w chrześciánftwie rozłádek ma przychodzić/ iedno ná ty: którzy fłowem bożym fzáffuią porządnie: stegóz Apofłofłkiego Concylium obáczyć y náuczyć fye możelz. *BiałKat* 136; *CzechRozm* 90. [*Ponadto w połączeniu szeregowym* 1 r.].

»nic pojąc ani się nauczyć« (1): gdy fie częfto z náuczycyelámi frymárczá/ nie pojąc áni fie náuczyć nye mogą. *GliczKsiąż* L2v.

»poznać i nauczyć się« (2): łácwie pozna y náuczy fy/ iákim Poštěpkim y z iákimi Ceremoniámi Sądównymi [...] doydź fwego może *GroicPorz* A4; *GórnDworz* G3.

»nauczyć się i rozumieć (a. wyrozumieć, a. zrozumieć)« = *discere et intellegere* *Modrz* [szyk 3:2] (5): kto lie chce częgo vczyć/ ma to v liebye myeć [...] / áby lie doštátecznye tego náuczył/ y zupełnye tho wyrozumyál coby chcyál rozumyeć. *GliczKsiąż* I5v; mułżęć iá tak mowić/ iákóm lie náuczył: y iáko teraz rozumiem. *CzechRozm* 60; *SkarŻyw* 27; *ModrzBaz* 95v; *LatHar* 360. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»sprawić się i nauczyć« (1): áby lie thám [*w szkole*] ípráwili y náuczyli/ yákoby fluzýć myeli wyernye á cnotliwye/ pánu íwemu *GliczKsiąż* H6.

»(nie) wziąć i (albo, ani) nauczyć się« = *neque accipere neque discere* *Vulg* (4): *KromRozm II* t2v; *Leop Gal* 1/12; My mamy podánia w kościele/ iáko tefz oycowie náłzy od oycow wzięli y náuczyli fię *SkarŻyw* 456; *NiemObr* 154.

W przen (3) : Náuczyłem fię y tego/ z niewyczerpánych zdroiow Bołkicy mądrości twoiey *LatHar* 638.

Zwrot: »nauczyć się drogi bożej (a, zbawiennej)« [szyk zmienny] (2): *KrowObr* 114v; íłowá Bożego mieć y drog Bożych okrom tego domu [*ij. Kościoła*] nauczyćfię/ y vcźniem Chryštułowym być nie może. *SkarJedn* 10.

Żart. i iron. (2): Aż go potym ípytálá/ iefli pacierz vmie/ A co to íeft przydzi twe/ iefliże rozumie/ Ten rzekł iuz ia w przydzi twe ínádnie mogę łuczýć/ Iedno wy bądź twa wola ráczcie lie náuczyć. *RejFig* Dd4v.

nauczyć się czego (1): Bo vporni Litygantowie thák łobie częšto mowią: Chceć fyé práwá zemną/ dam ci go doštátek/ odważyłem ná cię Sto złoty/ nie vštápięć kroku. Rzecze druga ítroná: Y ia go tobie dam doštátek/ odważyłem ná cię dwie/ nieuštápięć ná piądź/ náuczmy fyé práwá. *GroicPorz* í4.

Przen: Być oświeconym przez Boga i Ducha Św. (10) : Wízelki kto íłyłzał od Oycá/ y náuczył fię/ przychodzi ku mnie. *WujNT Ioann* 6/45.

nauczyć się czego (6): kyedy [*św. Paweł*] był do nyebá záchwycon/ tám fyé wílyłtkyego náuczył. *KromRozm II* f3v, f3; *LubPs* aa5, aa5v, bb5. *Cf nauczyć się czego od kogo.*

nauczyć się czego od kogo (1): Prawdá iż fyé od duchá í. wílyłtkyego náuczyli *KromRozm II* f3v.

nauczyć się gdzie [*w tym: skąd* (1), *tam* (1)] [*o tekście*]: Gdźye fyé znaczy/ iż to ważne/ trudne/ á potrzebne rzeczy być myáły. (–) Ale też powyedźyál kyedy á skąd fyé ich myeli náuczyć. *KromRozm II* f3, f3.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*w tym z odpowiednikiem: tak* (1); *że* (1), *zaimek pytajny* (1), *zaimek względny* (1)]: *KromRozm II* f3; IEśliże fyé omylił/ czyli téz tak z niebá Náuczył fyé: że prośić zá páńny potrzebá Brzemienné Páná Bogá *PudłFr* 44; *ArtKanc* M17v.

a. *Zapozyczyć, przejąć elementy systemu religijnego* [*od kogo*] (9) :

nauczyć się czego (2): Z ktorego to tak pewnego świadectwá iálnie widźiemy/ od iákiego fię miłtrzá ten to zbożny Luther íwoiey náuki náuczył *ReszPrz* 52, 41.

cum inf (7): Papież y iego Kxięza od pogánów fie náutzylfi tżárovác wody. *KrowObr* Tt3, 72 marg; *WujJud* 6v; Od żydow tákże wzięli [luteranie]/ żadnych obrázow w kościele nie miec: od żydow fie náuczylfi/ łobotę miáfto Niedźziele święćić *ReszPrz* 42, 39, 41, 42.

b. O zwierzętach [cum inf] (1) :

Szereg: »przyłóżyć się i nauczyć« (1): gdi źrzebcá [...] dobrzy gořpodarze ofiadáyac/ kloc yemu włóczyć przypráwuyá/ aby fie cyágnąc y ná łobye ludzi nofić przyłóżył y náuczyl. *GliczKsiąż* F6v.

2. *Przyuczyć się, przyzwyczaić się, wdrożyć się; pokierować sobą; o cechach charakteru; wyrobić, wykształcić w sobie; discere Vulg, PolAnt, Modrz; assuescere Modrz (87) :* dobre ludzi/ przyiacyoły/ á ľáfiády miya/ á rzekáli mu co/ odpowye žem fie nye náuczyl/ nye mogęc yedno domá/ domá wľlytko domá. *GliczKsiąż* K6v.

nauczyć się czego (22): Chceľli tedy nauczytż fie pokory ij vboftwa bacż pokorná ofiarę ij zákonu zachowanijé tey miloľciwé panny *OpecŻyw* [27], 55; nie žáday panouania, ażby fie naucil vľflugauania *BielŻyw* 39; *MurzHist* Q4; *GliczKsiąż* I2v, L8; *BielKron* 297v; *RejPos* 4; *RejZwierc* 7, 17, 26, 78v [2 r.]; *BudBib Ps* 105/35; *MycPrz* II A4; Niewľpominam tego/ że ći ktorzi fie náuczylfi pieřzczoty/ roľkoľznych potraw/ ľácnó w rozmáite niemocy wpádáiá/ odmieniwľzy ľpofob żyćia *ModrzBaz* 113v, 144; *GórnRozm* L3v; *ActReg* 7. *Cf nauczyć się czego u kogo; Zwrot.*

nauczyć się czego u kogo (1): gdybych iá stobá częřto bieľiadę miewál/ ľnádźbych takichże obyczáiow fie vciebie naucil *ForCnR* C3v.

nauczyć się od kogo [w tym: czego (6), cum inf (2)] (8): Naucz fie od tey poganki tżnotliwych trzech rzeczy. Pirwá aby miál wiarę *OpecŻyw* 55; *GliczKsiąż* L8; Íáko to iáwnnie w dzieiach [!] máľych widziemy iż ľkoro dziećię máłe potżnie blegotáć/ napřzóđ ľámo od fiebie náutzyl fie nieprawdy mowić. *KrowObr* 157; *RejPos* 4; *BudNT Hebr* 5/8; *CzechRozm* 34v; *ModrzBaz* 144; porżucili mieľczánie wľzyťkę o łobie pieczá/ iuľz tylko ľzynkuia/ pijá/ á łotruia iákoľz y tego ľzynku od was fie náuczylfi/ ábořcie wy od nich náwykli. *GórnRozm* L3v.

nauczyć się z kogo, z czego (8): S tego fie naucż gdytż fie tżo takowego przyda przeciwného/ miey cirpliwořtż. *OpecŻyw* [27]v; *MurzHist* Q4; *BibRadz* 1.Cor 4/6; káždemu lepiej być miedzy tákimi ludźmi/ s ktorzych by wđdy y przykľáđow dobrych náuczyl á rozmow fie nadobnych á pożytecznych náľłuchác mogł. *RejZwierc* 17; *RejPosRozpr* b4v; *NiemObr* 79; *WujNT* 1.Cor 4/6, *Hebr* 5/8.

cum inf (60): *March*¹ A4v; Niechay fie náuczyl pořćić/ Albo rowno z námi robić *BierEz* R2; *OpecŻyw* [192]; *BielŻyw* 57; *March*³ V5; *RejPs* 181; *RejJóz* H8v; *KromRozm II* p4; *GliczKsiąż* F4v, H5v, K6, K6v; *KrowObr* 122v, 157; Miedzy ktoremi ielť Himeneus y Alexánder: ktorem oddał Szatánowi/ áby fie náuczylfi niebluźnić. *Leop* 1.Tim 1/20; A ty rzeczy bráćia przez podobieľstwo przyřtoľowalem ku łobie ľámemu/ [...] ábyřcie fie náuczylfi z nas o łobie nie rozumieć/ nád to co ielť nápiľano *BibRadz* 1.Cor 4/6, *Philipp* 4/11; Vbrał go tedy Saul we zbroię swoię/ ále ia Dawid rzrżucil iż fie w niey nie náuczyl bywác *BielKron* 65v, 129v; *KwiatKsiąż* O2, O3; *RejZwierc* B2v, 78v, 158v; *RejPosRozpr* b4v; *RejPosWstaw* [41³] [3 r.]; *CzechRozm* 34v; nienáuczylwľzy fie nigdy pořľuľznym być/ chcąc [lege: chcąc] zárázem pánowác ábo roľkázowác. *ModrzBaz* 12, 9, 17, 60, 62v, 95v; *SkarJedn* 249; Íáko ľtráź bęđdzie trzymał/ á on y w poľudnie Przeľypiać fie náuczyl? *KochOdpr* C3; *SkarŻyw* 48, 298, 346; *MWilkHist* F4; *StryjKron* 432; *CzechEp* *3, 30; *NiemObr* 7,9; Iużelmy

fię téż płákác náuczyły *GórnTroas* 12; *LatHar* 444; Nie żeby mowił dla niedoftátku. abowiem náuczyłem fię ia przelátáwác ná tym co mam. *WujNT Philipp* 4/11, 1. *Tim* 1/20; *SarnStat* 550, 1306 [2 r.]; Iáko dziecię napierwey fię náuczy znác mátkę ábo mámkę/ ktora ie pierśiami y chlebem karmi: ták człowiek napierwey poznawa Páná Bogá fwe⁸⁰ *SkarKaz* 278b; Niech fię náuczą ludzie nawyżfzgo łtanu z fwoiey wyfokości nie chlubić *SkarKaz* 515a,) (4, 515a, 548a; *CiekPotr* 56; *KlonWor* 35, 79.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: tego (1); zaimek pytajny „jakoby” (2), żeby (1), zaimek względny (1)] (4): Vczy fię drugi iáko koniá munfztukiem zálomic/ iáko mu gi przypráwić/ y iáko im zátachác/ y iáko go z rázu wybość/ áno by fię pirwey náuczyć iákoby fwą wólá á wżeteczność w łobie zálomic *RejZwierc* 14; *RejPosWstaw* [41⁴]; *WujNT* 1. *Cor* 4/6; *CiekPotr* 32.

W charakterystycznych połączeniach: bojaźni bożej nauczyć się, dobroci, kwestow, niecnoty, nieczystości, niestateczności, obyczajow, pieszczoty, pokory, przykładow, rozkosznych potraw, swej wolej, szynku, ubostwa, uczynkow, usługowania; za dzieciństwa nauczyć się, z(a) młodu (z młodości, z młodych lat) (5), (na)pi(e)rwej (2), upelnie.

*Zwrot: »nauczyć się posłuszeństwa« = discere oboedientiam PolAnt, Vulg (2): BudNT Hebr 5/8; A iednák chocia był Synem/ wżákze fię náuczył posłufzeństwá z tego co ćierpiál *WujNT Hebr* 5/8.*

Szeregi: »nauczyć się a w się nabrać« (1): Yáko tedi pożyteczno ma być chłopcá do dworu ná poflugi dáć/ gdi práwye zá dzyecińftwá/ nyecnoty/ nyeláteczności/ nyczystości fię náuczy/ á tego wfię nábyerze. *GliczKsiqż* 12v.

»napić się i nauczyć« (1): Yáko był Leonides preceptor Alexándrá theż skáził/ że [...] Alexánder [...] nye mogł fię obáczyć áni odyác onem wyftępkom á nyeobyczáyom/ ktorych fię był zá młodu od Leonidelá nápił y náuczył. *GliczKsiqż* L8.

3. Dowiedzieć się; discere Vulg (5) :

nauczyć się czego od kogo (3): DiarDop 116; Tego fye od ćiebie náuczyć chcę. *OrzList* b4; *WujNT Gal* 3/2.

nauczyć się gdzie (1): náuczyłem fye tu tego/ iż łtan Swiecki bes łtanu Duchownógo/ niczemnym á vpádlým łtanem w Polfzce ielł *OrzQuin* Y.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: tego (1); zawsze: iż] (2): OrzQuin Y; Cżytaiąc żywoty świętych/ náuczył fię iłz bráciá pięć dni twárdo polczząc/ wfłobotę tylko á wniedzielę hoynie iedli *SkarŻyw* 571.

Z przytoczeniem (1): Tego fię tylko chcę náuczyć od was; Z vczynkowli zakonnych wżięliście Duchá/ czyli z łłuchánia wiáry? *WujNT Gal* 3/2.

4. Doświadczyć, przekonać się, dojść do wniosku (24) :

nauczyć się czego (12): Bo każda zła inż iemu z tych obu przyczyna Ielłki [!] ze mnie vwierzy nima fię w ćzym kochać [...] Ielłki iey też vwierzy przedfię to złe znamię [...] A czegoż fię iuż nędznik mam wędzney náuczyć Iedno fię y fwą łprawę iuż Bogu poruczyc *RejJóz* G3; *MurzHist* S4; A to z pyelgrzymowányá Abráámowego/ y ofyárowányá Yzááká Syná/ połlufłenftwá y miłłoci przeciw bogu fye náuczymy *KromRozm II* m3v; *BiałKat* 283v; Iam doznał/ [...] Iż z trzáfkiem wielkié rzeczy w proch fię obracáią. Bogu zá to dziekuię/ com fię mu poruczył/ Iż odnołząc zwycięłtwo/ tegom fię náuczył. *GórnTroas* 23; (*marg*) Rozmáite náuki z męki Páńskiey. (-) Náuczyłz fię też niezmierney

Bolkiey ku tobie miłości/ którą rospalony/ łobie dla ciebie nie folgował. Náuczyłz fię surowey iego íprawiedliwości [tj. że Bóg cię kocha i jest sprawiedliwy] *LatHar* 258, 258 [4 r.]; *GosłCast* 72.

nauczyć się z kogo, z czego (7): *OpecŻyw* 59v; *MurzHist* Q2; *KromRozm II* m3v; *SkarŻyw* 306; *KochWr* 37; ípytam ia/ co mówił wiedziony Kiedy był do ciemnice od nich prowadzony. Albo z iákim sercem ízedł: bo więc z íczęścia złęgo íest fię czego náuczyć człowieká dobręgo. *GosłCast* 72. Cf *Zwrot*.

nauczyć się czym (2): Bo ínszy tego niemaiá iakom się íá tego nietilko ípíma ale i íwá ízkodá nauczył *MurzHist* S4. Cf *Zwrot*.

nauczyć się na czym (1): Wyfluchány íest w rzeczách bláhich/ [...] áby fię ná mnieýfzych náuczył/ co łobie o Pánu íwym obiecować miał/ gdyby o wielkie prošíł. *SkarŻyw* 496.

nauczyć się skąd (1): Náuczyłem fię ítąd twęgo niewyczerpánego íádu fię lękác *LatHar* 592.

cum inf (2): S tego fię naucz pogládaíątz na kfiążęta wflytkié⁶⁰ fwiata/ milowatz vboftwa *OpecŻyw* 59 v; *LatHar* 592.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: tego (3); iż, że (6), zaimek pytajny (4)] (10): *MurzHist* Q2; Aczkolwiek by podobno ten ípołob był ciężki temu ktho ma nákłády plácíć/ ále by íye potym drugi náuczył/ íz íye lepiej káždemu dobrowolnie niż poniewolnie vfpráwiedliwíć [...] bes Práwá. *GroicPorz* dd3v; A tám fię náuczyłz ná iákim záwždy był baczeniu ítan poczíiwy v tego Pána *RejZwierc* 33; *ModrzBaz* 25; A zemnie fię náucz/ ífz zá to co łálki vczynífz Chrześciánom/ ízcześíc cię Pan Bog y páńftwo twoie będzie. *SkarŻyw* 306, 496, 580; *CzechEp* 222; *KochWr* 37; *LatHar* 579.

W charakterystycznych połączeniach: mądrości nauczyć się, mąk okrutnoíei, miłoíci (2), posłuszeństwa, prawdy, rozkoszy zacnoíci, sprawiedliwoíci; z szczęścia złęgo nauczyć się, z szkody, z wiersza; szkodą nauczyć się.

Zwrot: »nauczyć się z przykładu, wielem przykładow« (1:1): á tey táiemnéy prawdy náuczmy íye z przykładu wćielenia páná Chryftułowęgo. *BiałKat* 283v; náuczywfzy się wielem przykładow [*edocta nimirum multis argumentis*]/ íz lepiej dáleko áby íeden naywyzfzú wládzú ná łobie nošíł/ nízfliby się wiele ich z rowney wládze wefeliło *ModrzBaz* 25.

W przen (1) : Náuczyłz [fię] grzechu ímiertelnęgo cięfzkoíci. *LatHar* 258.

Synonimy: **1.** *nawyknąc, poznać; b.* *przyłóżyć się, przywyknąc; 2.* *nawyknąc; 3.* *dowiedzieć się.*

Formacje współrdzenne cf UCZYĆ.

Cf 1. NAUCZENIE, NAUCZENIE SIĘ